

**SABİT BEKLEME SÜRESİ PUCU YÖNETİMİLE FADE EDİCİ DİL
BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASI**

**T.S.K. GÜLSAV ÖZEL EĞİTİM OKULU VE
REHABİLİTASYON MERKEZİ**

ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİ : Hatice ABAZ
Reyhan BAYRU
Uğur ARMUTCU

BİRİM GÖREVLİLERİ : Zeynep SÜLLÜ
Ayegül KAYA

GİRİŞ ;

Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların birçoğunda dil gelişiminde farklılıklar, akranlarına göre gerilikler olduğu görülmektedir. Uzun zaman boyunca zihinsel engelli çocuklarda dilin biçim boyutu çalışılmasına rağmen çocukların öğrendiği kelimeleri günlük yaşamda kullanamadıkları görülmektedir diyebiliriz. Bu nedenden dolayı bu çocuklarda dilin diğer boyutlarıyla birlikte çalışılması bu çocukların yaşamını derinden etkilemektedir.

Bu amaçla çocuklarda karışık konularla becerisinde her çocuk için uygun amaçlar belirlenerek tüm boyutlar çalışılabilir.

Bu uygulama örneğinde T.S.K. GÜLSAV Özel Eğitim Okulu ve Rehabilitasyon Merkezi öğrencilerinden Y'nin öğretmeni tarafından dil ve iletişim becerilerinde güçlükler yaşadığı, kendini ifade etmede, sorulan soruya cevap vermede bulunduğu ortamlarda sınırlı sayıda tek kelimelik cümlelerle veya kendini hareketlerle anlatma yoluna gittiği ve bazı durumlarda kullandığı sınırlı sayıda kelimeleri bağlam dışında kullandığı izlenimi edinilmiştir.

Uygulanan değerlendirme aracı sonucunda bu verilerle öğrencinin dil becerilerinin akranlarına göre geride olduğu tespit edilmiştir.

Aynı zamanda anne-baba Y'nin öğretmene dil ve iletişim becerilerine yönelik yaşadığı güçlükleri dile getirmiş ve öğretmenden bu alanda yardım talep etmiştir.

Bu durum üzerine Y'nin öğretmeni T.S.K. GÜLSAV Özel Eğitim Okulu ve Rehabilitasyon Merkezi bünyesinde hizmet veren Dil ve İletişim Birimine başvurarak Y'nin dil ve iletişim becerilerine yönelik hizmet talep etmiştir.

Bu nedenden ötürü Y'nin öncelikli ihtiyaçlarını göz önüne alarak;

- fade edici dil becerilerinde karışık konularla ilgili sorulara cevap verme becerisi
- Günlük deneyimlerini anlatma
- Olayları anlatma
- Aile bireylerini tanıtırma
- Başlama uygun olarak konularla

Becerilerini kazandırmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda sabit bekleme süreli ipucu yöntemi kullanılmıştır.

ÖLÇÜT BAĞIMSIZ ÖLÇÜ ARACINDAN ÖRNEKLER

Günlük Deneyimlerini Anlatma;

- Kahvaltıda ne yedin?
- Kahvaltıyı kim hazırladı?
- Kimler kahvaltı yaptı?
- Bugün üstüne ne giydin?
- Sen şimdi neredesin?
- Okula kiminle geldin?
- Okula neyle geldin?

Aile Albümü

- Resimde kim var?
- Baban nerede oturuyor?
- Baban ne yapıyor?

Sıralı Kart

- Resimde kim var?
- Ay e ne giymi ?
- Ay e'ye ne oldu?

Sayma Becerisi

- Elimde ne var?
- Boncukları ne yapacağız?
- Kutunun içinde kaç tane boncuk var?

Ö RET MAMAÇLARINDAN ÖRNEKLER

Edinim A amasındaki Amaç Örnekleri

- Y; sınıfta öğretmenini 'Nasılsın?' sorusunu sordu unda ' yiyim' cevabını her defasında bağımsız olarak söyler.
- Y; sınıfta öğretmenini ' şimdi neredesin?' sorusunu sordu unda 'Ben okuldayım' cevabını her defasında bağımsız olarak söyler.
- Y; sınıfta öğretmenini 'Hangi kutuyu aldın?' sorusunu sordu unda 'Mavi kutuyu aldım' cevabını her defasında bağımsız olarak söyler.
- Y; sınıfta öğretmenini 'Kaç tane boncuk var?' sorusunu sordu unda 'Ondört boncuk var' cevabını her defasında bağımsız olarak söyler.
- Y; sınıfta öğretmenini 'Ay e düğünce ne oldu?' sorusunu sordu unda 'Ay e'nin elbisesi çamur oldu ' cevabını her defasında bağımsız olarak söyler.

Süreklilik A amasındaki Amaç Örnekleri

- Y; sınıfta ö retmeni ö retim bittikten 2 hafta sonra ‘Resimde kim var?’ dedikten sonra, her defasında ba ımsız olarak ‘Baba var’ der.
- Y; sınıfta ö retmeni ö retim bittikten 2 hafta sonra ‘Baba ne yapıyor?’ dedikten sonra, her defasında ba ımsız olarak ‘Baba kola içiyor’ der.
- Y; sınıfta ö retmeni ö retim bittikten 2 hafta sonra ‘Resimde kim var?’ dedikten sonra, her defasında ba ımsız olarak ‘Ay e var’ der.
- Y; sınıfta ö retmeni ö retim bittikten 2 hafta sonra ‘Resimde neler var?’ dedikten sonra, her defasında ba ımsız olarak ‘Elbise var, güne var’ der.
- Y; sınıfta ö retmeni ö retim bittikten 2 hafta sonra ‘Kaç tane çorap var?’ dedikten sonra, her defasında ba ımsız olarak ‘ki çorap var’ der.

Genelleme A amasındaki Amaç Örnekleri

- Y; farklı bir ö retmenle farklı bir sınıfta ö retmen ‘Okula kiminle geldin?’ sorusunu sordu unda ‘Annemle geldim’ cevabını her defasında ba ımsız olarak söyler.
- Y; farklı bir ö retmenle farklı bir sınıfta ö retmen ‘Kahvaltıda ne yedin?’ sorusunu sordu unda ‘..... yedim’ cevabını her defasında ba ımsız olarak söyler.
- Y; farklı bir ö retmenle farklı bir sınıfta ö retmen ‘Kahvaltıyı kim hazırladı?’ sorusunu sordu unda ‘Annem kahvaltıyı hazırladı’ cevabını her defasında ba ımsız olarak söyler.

SAB T BEKLEME SÜREL Ö RET M

Yanlı sız ö retim yöntemlerinden olan sabit bekleme süreli ö retim; ö renme güçlükleri, hafif-orta-ileri derecede zihin özrü, görme ve i itme özrü, çok özürlülük ve otizm gibi de i ik özür gruplarına ö retim yapmakta etkili bir yöntemdir. Zincirleme becerileri ö retmede etkili oldu una ili kin pek çok ara tırma bulgusu vardır. (Özel E itimde Yanlı sız Ö retim Yöntemleri; Elif TEK N- FTAR, Gönül KIRCAAL - FTAR, Ankara, Ocak 2004)

Uygulamada sabit bekleme süreli ö retim yöntemi sıfır saniye bekleme süreli denemeler ve sabit bekleme süreli denemeler ekinde 2 a amadan olu maktadır. Belli bir sayıda sunulan sıfır saniye bekleme denemelerinde, hedef uyarının ardından bireyin do ru yanıt vermesini sa lamak üzere kontrol edici ipucu sunulur.

YÖNTEM

DENEK ÖZELL KLER

Denek, 2000 yılı do umlu olup, 7 ya ında bir erkek ö rencidir. Denek, özbakım becerileri yeti kin tarafından gerçekle tirilen, ba ımsız olarak yemek yiyebilen, resimdeki tanıdı ı nesnelere model olundu unda etiketleyebilen, ba ımsız olarak basit ekin için boyayabilen, iki kelimelik basit yönergeleri yerine getirebilen bir ö rencidir. Ancak, kar ısındaki ki ilerle kar ılıklı konu ma, sorulan sorulara cevap verme, günlük deneyimlerini anlatma, isteklerini ifade etme becerisine, ba lama uygun konu ma, 3–4 kelimelik cümleler kurarak kendini ifade etmeye ve olayları anlatmaya gereksinimi vardır.

Denek, T.S.K. GÜLSAV Özel E itim Okulu ve Rehabilitasyon Merkezi’nden haftada 3 saat bireysel ders almakta ve uygulamaya ba lanıldı ı tarihte herhangi bir ilkö retim

okuluna devam etmemektedir. Ancak, uygulama sürecine devam edilirken denek, ilkö retim 1. sınıfa ba lama tır.

UYGULAMACILAR

T.S.K. GÜLSAV Özel E itim Okulu ve Rehabilitasyon Merkezi'nde görev yapan ö retmenler birebir olarak uygulamı tır.

ORTAM VE ARAÇ-GEREÇ

Uygulama örne i kurumun e itim sınıflarında yürütölmü tır. Ba lama düzeyinden itibaren her 3 oturumda bir veri kaydı yapabilmek için kamera kullanılmı tır.

Uygulama sırasında kullanılan araç-gereçler;

- Sıralı kartlar,
- Sayma becerisi için kalem, kapak, boncuk, kutu,
- Aile albümü,
- Suluboya, fırça, kâ it
- Kamera, CD, teyp, kaset
- Ölçüt ba ımlı ölçü aracı

GEREKSEN MLER N BEL RLENMES

Dene in ö retmeninin talebi üzerine ö renciye ö retilecek olan becerinin seçiminde öncelikle ö retmen ve aile ile görü me yapılmı tır. Yapılan görü meler sonucunda kar ısındaki ki ilerle kar ılıklı konu ma, sorulan sorulara cevap verme, günlük deneyimlerini anlatma, isteklerini ifade etme becerisine, ba lama uygun konu ma, 3-4 kelimelik cümleler kurarak kendini ifade etmeye ve olayları anlatma becerilerinin ö retimine gereksinimi oldu u belirlenmi tır.

UYGULAMA SÜREC

Uygulama sürecine ö rencinin sınıf ve okulda girdi i her ortamda gözlem oturumları düzenlenerek denek hakkında ön bilgi toplanmı tır. Ön bilgiden edinilen izlenime göre performans alım planı hazırlanmı ve performans alımı 3 oturum üst üste yapılarak ba lama düzeyi belirlenmi tır. Ba lama düzeyi verilerine göre ö retim oturumları planlanarak 24 oturum, her oturum 1 ders saati 45 dakika olmak üzere 21 oturumluk edinim a masında ö retim süreci, 1 oturumluk süreklilik a ması oturumu, 2 genelleme a ması süreci uygulanmı tır. 21 oturumluk ö retim süreci içerisinde her ö retim oturumunun kendi içinde yoklama oturumları gerçekleştirilmi tır. Bütün oturumlar bire bir olarak gerçekleştirilmi tır. Ö rencinin yapabildikleri hazırlanan ölçüt ba ımlı ölçü aracı uygulanarak belirlenmi tır. Becerinin ö retim planında bir ö retim oturumunun 4 ö retim sürecinden oluşmasına, ifade edici dil becerilerinde kar ısındaki ki inin sordu u sorulara cevap verme becerisi, günlük deneyimlerini anlatma, olayları anlatma, aile bireylerini tanıtmaya, ba lama uygun olarak konu ma becerileri ba ılıkları altında karar verilmi tır.

1. 2. 3. OTURUM (Ba lama Düzeyi Belirleme)

"Y. bugün seninle bugün yaptıklarınla ilgili, bazı resimlerle ilgili ve sayı saymayla ilgili çalı aca ız. Bu çalı mamızdan sonra sen artık resimli kartlara bakabileceksin, ö retmenine, annene, okulda arkada larına yaptıklarını anlatabileceksin, sayı sayabileceksin. Bu anneni, babanı ö retmenini ve seni çok mutlu edecek. Bunun için bu çalı mamız boyunca beni dikkatlice dinlemeni istiyorum. Ayrıca bu çalı mamız sırasında senden uymanı istedi im bazı kurallarım var. Çalı mamız boyunca benim söylediklerimi yapacaksın, ben bak dedi imde bakacaksın, dinle dedi imde beni dinleyeceksin, bekle dedi imde bekleyeceksin, söyle dedi imde söyleyeceksin. E er bütün bu kurallara uyarsan çalı mamız bitti inde bu cipsten yiyebileceksin", denilerek çalı manın adı, kurallar ve ödül ö renciye söylendi. Kayıt çizelgesi tanıtıldı. "Y bu benim kullanaca ım kayıt çizelgesi çalı mamız sırasında senin söylediklerini ben buraya kaydedece im. Çalı mamız bittikten sonra seninle birlikte bu formu inceleyebiliriz. Çalı mamız sırasında ö retmenimiz bizi kamerayla çekecek. E er istersen çalı mamız bittikten sonra seninle birlikte kendimizi izleyebiliriz." Denilerek kamera ö renciye tanıtıldı.

Y. "nasılsın" denilerek performans alımına ba landı. Tüm sorular ve belirlenen alanlarda, performans alımına bu ekilde soru yönergeleri verilerek devam edildi. Y.'nin ba ımsız olarak söyledi i, cevap verdi i sorular için kayıt çizelgesine (+) i areti koyuldu. Y.'nin söyleyemedi i, cevaplayamadı ı sorular içinde kayıt çizelgesine (-) i areti koyuldu. Performans alımına son verildi.

Ö renciye "Y. imdi sizinle bugün yaptıklarınızı anlatmayla ilgili, resimlerle ilgili ve sayı saymayla ilgili çalı mamız bitti. Sen bu çalı ma sırasında benim söyledi im bütün kurallara uydun, bak dedi imde baktın, dinle dedi imde dinledin, söyle dedi imde söyledin, bekle dedi imde bekledin", denilerek ö rencinin çalı ma sırasında uydu u bütün kurallar betimlenerek açıklandı. "i te bütün bu kurallara uydu un çin imdi bu cipsi yiyebilirsin" denilerek ö renciye ödülünü kazandı ı söylendi ve cips ö renciye verildi.

Ba lama düzeyi 1. oturum bu ekilde uygulandı ve verileri kaydedildi. Ba lama düzeyi 2. ve 3. oturumları da 1. oturum da uygulandı ı ekliyle aynen gerçekte tirilmi tir. Ba lama düzeyinde her 3 oturumun verileri de kaydedilmi tir.

4. OTURUM

1. Ö RET M SÜREC

"Y. bugün sizinle neler yaptı ını konu aca ız, resimler bakaca ız ve sayı sayma çalı aca ız. Bu çalı mamızdan sonra sen artık resimli kartlara bakabileceksin, ö retmenine, annene, okulda arkada larına yaptıklarını anlatabileceksin, sayı sayabileceksin. Bunun için bu çalı mamız boyunca beni dikkatlice dinlemeni istiyorum. Ayrıca bu çalı mamız sırasında senden uymanı istedi im bazı kurallarım var. Çalı mamız boyunca benim söylediklerimi yapacaksın, ben bak dedi imde bakacaksın, dinle dedi imde beni dinleyeceksin, bekle dedi imde bekleyeceksin, söyle dedi imde söyleyeceksin. E er bütün bu kurallara uyarsan çalı mamız bitti inde bu cipsten yiyebileceksin", denilerek çalı manın adı, kurallar ve ödül ö renciye söylendi. Ö retimde kullanılacak form Y' ye tanıtıldı. Y bu benim kullanaca ım form. Çalı mamız sırasında senin söylediklerini ben buraya kaydedece im. Çalı mamız bittikten sonra seninle birlikte bu formu inceleyebiliriz. Çalı mamız sırasında ö retmenimiz bizi kamerayla çekecek. E er istersen çalı mamız bittikten sonra seninle birlikte kendimizi izleyebiliriz", denilerek kamera Y' ye tanıtıldı.

Uygulamacı tarafından Y'ye "kahvaltıda ne yedin?" sorusu yöneltildi ve hemen ardından kontrol edici ipucunu sıfır saniye ekinde "zeytin yedim" cevabını Y'nin söylemesi için model oldu. Y'ye uygun cevabı söylemesi için zaman tanındı. Y uygun cevap cümlesini

söyledikten sonra Y'ye ben soru sorarken sen bana çok güzel baktın, benim sordu um soruyu dinledin, ben soruyu sorarken sen çok güzel bekledin ve bana harika cevap verdin denilerek Y'nin bakması, dinlemesi, beklemesi ve uygun cevap cümlesini söylemesi betimlenerek peki tirildi.

Günlük deneyimlerini anlatma, sayma becerileri, resimli kartalara bakma, aile albümüne bakma ekindeki ba lıklar altında ö retime devam edilmi tir. Soru yönergeleri verilerek sıfır saniye sabit bekleme süreli ipucu yöntemine yer verilerek kontrol edici ipucu verilmi tir, hemen ardından Y'nin cevap vermesi sa lanmı tir. Y'nin söyleyebildi i uygun cevap cümleleri, bakma, dinleme, bekleme davranı ları betimlenerek peki tirilmi tir.

Ö retim süreci yukarıda açıklandı ı ba lıklar altında bir ders saati boyunca devam etmi tir. Tüm ö retim oturumu boyunca süreç aynı ekilde uygulanmı tir. Ö retim süreci tüm oturum boyunca kameraya kaydedilerek veriler toplanmı ö rencinin kendili inden ba ımsız olarak cevap verdi i sözcükler ve veriler forma kaydedilmi tir.

7. OTURUM

4. Ö RET M SÜREC

1. ö retim sürecinin verilerinden yola çıkarak 1. ö retim sürecinde açıklandı ı gibi soru yönergeleri Y'ye yöneltildi. Y'nin ba ımsız olarak Söyleyebildi i cevaplar için sıfır saniye süreleri 3 saniye süreye çıkartılarak ba ımsız söylemesine fırsat verildi. Veriler kaydedildi. Model olunması gereken soru yönergeleri ve cevaplar için sıfır saniye bekleme süreli ipucu yöntemine devam edildi. Bütün bölümler için süreç aynı

ekilde uygulandı. Betimleme ve peki tirmelere birinci ö retim sürecinde açıklandı ı gibi yer verildi. Tüm oturum kameraya çekildi, veriler kaydedildi.

10. OTURUM

7. Ö RET M SÜREC

4. ö retim sürecinden farklı olarak ba ımsız cevap verebilme sabit bekleme süresi 7. ö retim sürecinde 4 saniye olarak uzatılmı tir. Model olunması gereken yerlerde sıfır saniye bekleme süreli ipucu yöntemi uygulanmı tir. Süreç kameraya çekilerek veriler kaydedilmi tir.

13. – 16. OTURUMLAR

Di er oturumlardan farklı olarak sabit bekleme süreli ortadan kaldırılmı tir. Ba ımsız olarak cevap verebilmesi beklenmi tir. Çalı manın geni letilebilmesi için sorular çe itlendirilerek ö retim i letilmi tir. Süreç kameraya çekilerek veriler kaydedilmi tir.

NOT: Ö retim oturumlarında zaman zaman e zamanlı ipucu ö retim yöntemine yer verilmi tir.

SÜREKL L K A AMASI

Ö retim bittikten iki hafta sonra süreklilik a aması uygulanmış tır. Süreklilik a aması 16. oturumda açıklandı ı ekilde uygulanmış tır. Süreç kameraya çekilerek veriler kaydedilmi tir.

GENELLEME A AMASI

1. Genelleme a aması

Genelleme a aması önce aynı ortamda farklı bir uygulamacı tarafından gerçekleştirilmi tir. Genelleme a aması 16. oturumda açıklandı ı ekilde uygulanmış tır.

2. Genelleme a aması

Farklı ortamda, farklı bir uygulamacı tarafından gerçekleştirilmi tir. Süreç kameraya çekilerek, veriler kaydedilmi tir.

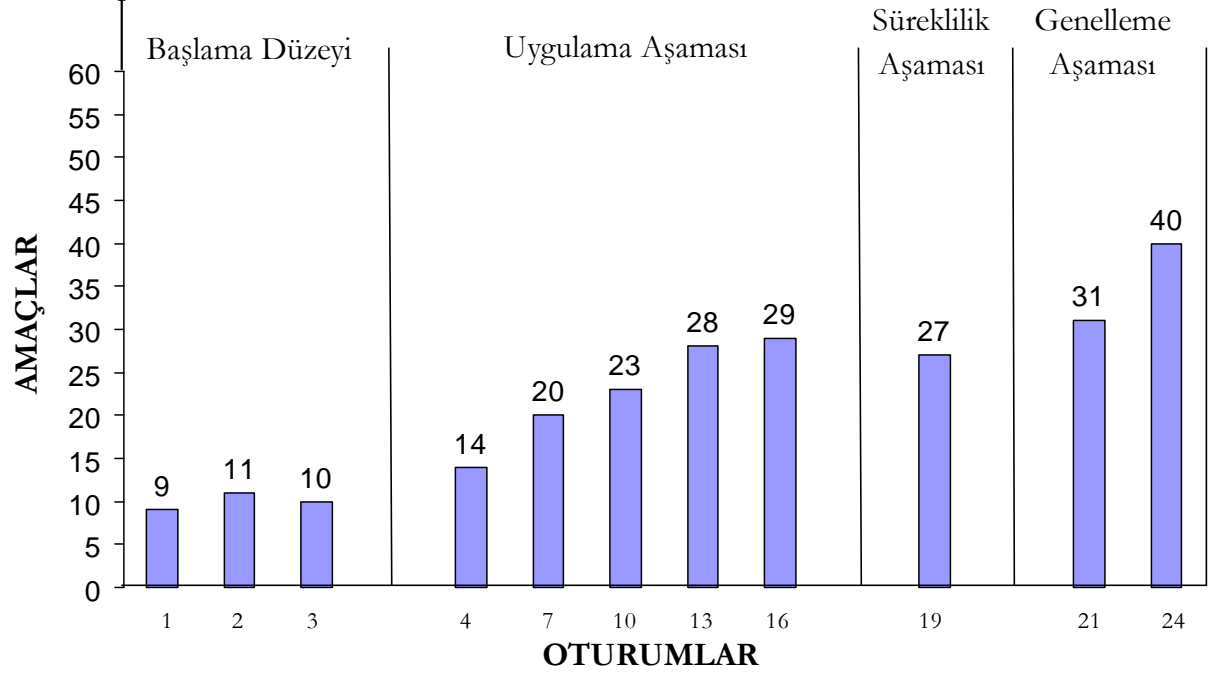
Bu a amada 16. oturumda açıklandı ı ekilde uygulanmış tır. Açıklama: Y'deki kelime sayısındaki ilerlemeler grafiklerde gösterilmi tir.

BULGULAR

Ö renci ile yapılan bu çalışmada sabit bekleme süreli ipucu yöntemi ile belirlenen ifade edici dil becerilerinin kazandırılmasında 24 oturumda başarıya ulaşıldı ı söylenebilir. Uygulama sırasında tutulan veriler grafik haline getirilmi tir. Ö rencinin karısındaki ilerlemlerle ilgili olarak sorulan sorulara anlamlı ve i levsel biçimde cevap verdi i günlük deneyimlerini anlattı ı ve başarılı olma uygun konuları görülmektedir. Uygulama örneğinin verileri a amadaki grafikte belirtilmi tir.

Bağımsız olarak söylediği
kelime sayısı

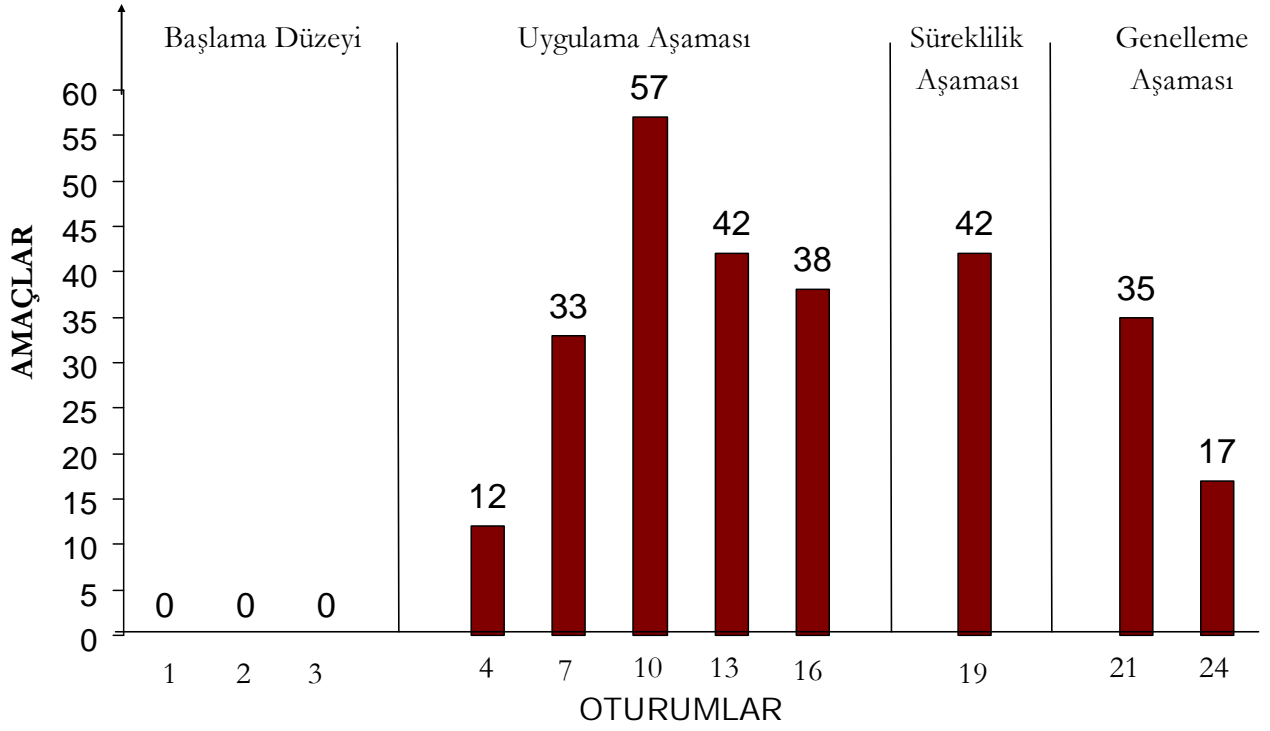
TEK KELİMELİK CÜMLE SAYISI

Sabit Bekleme Süreli İpucu Yöntemiyle İfade Edici Dil Becerilerinin Kazandırılması (2007)

Bağımsız Olarak Söylediği
Kelime Sayısı

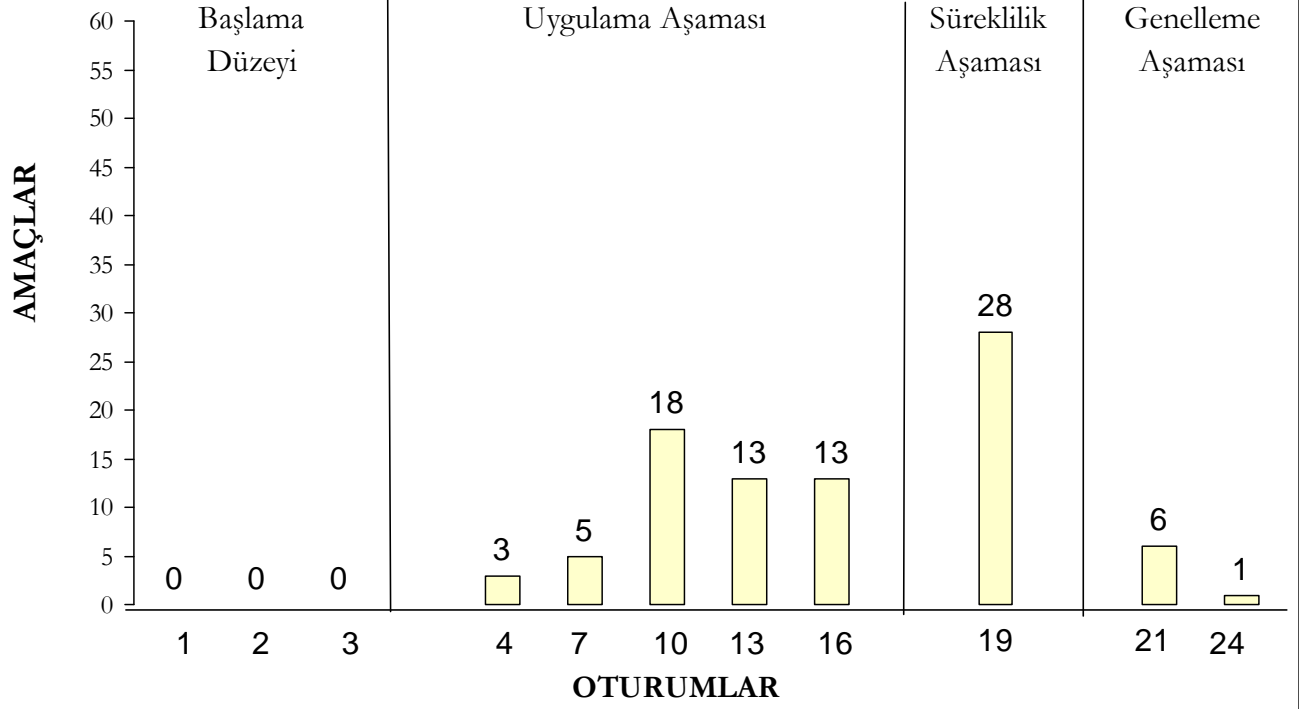
İKİ KELİMELİK CÜMLE SAYISI

Sabit Bekleme Süreli pucu Yöntemiyle fade Edici Dil Becerilerinin Kazandırılması (2007)

Bağımsız olarak söylediği
kelime sayısı

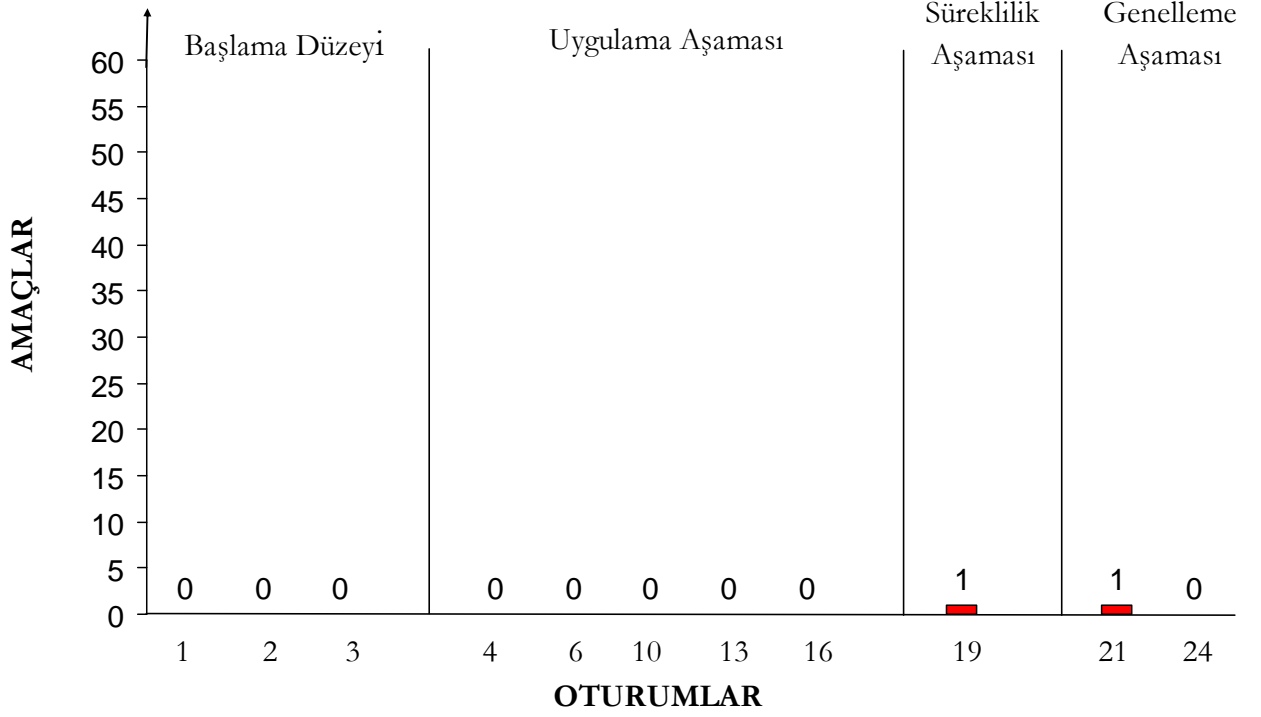
ÜÇ KELİMLİK CÜMLE SAYISI

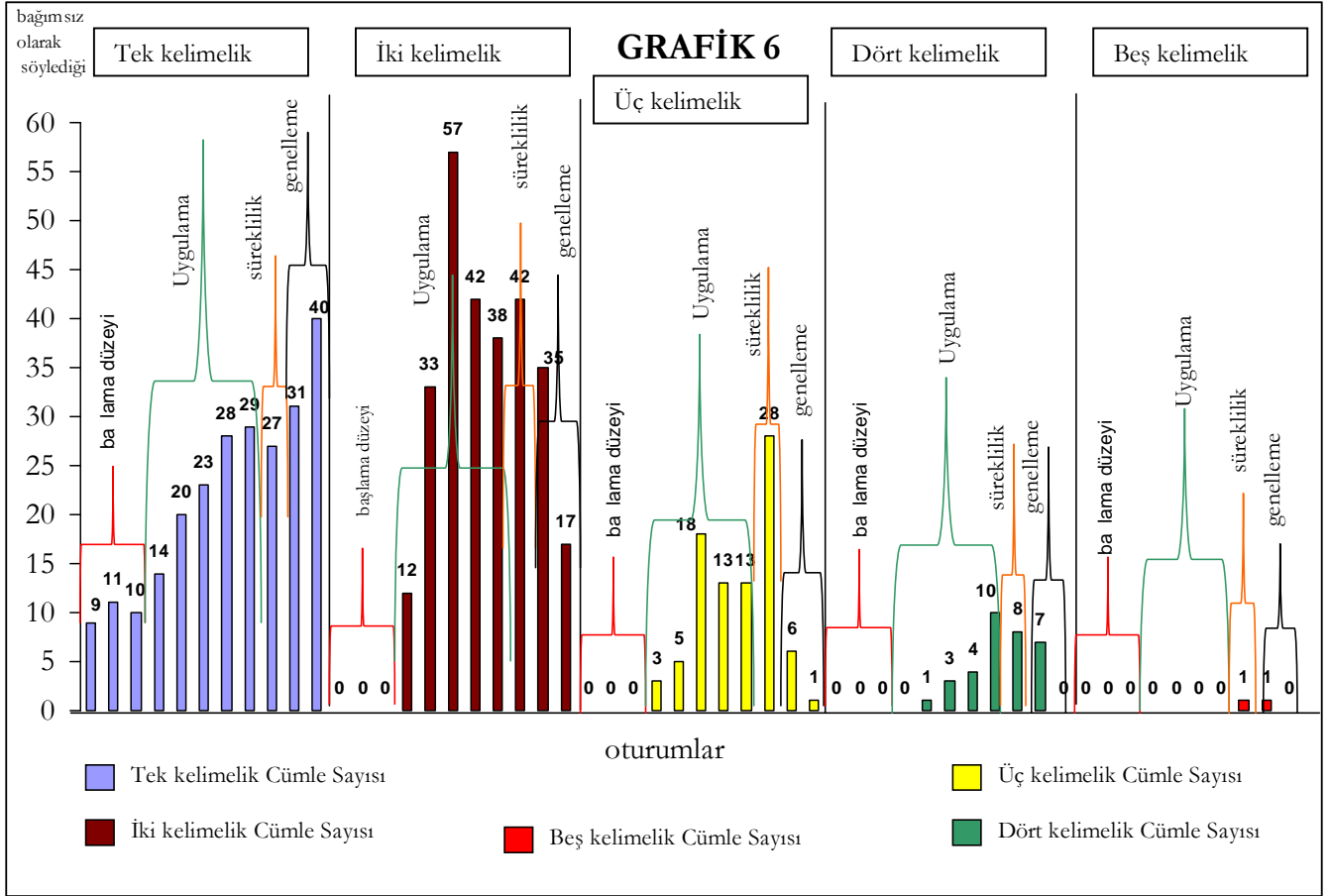
Sabit Bekleme Süreli İpucu Yöntemiyle İfade Edici Dil Becerilerinin Kazandırılması (2007)

Bağımsız olarak söylediği
kelime sayısı

BEŞ KELİMELİK CÜMLE SAYISI

Sabit bekleme süreli ipucu yöntemiyle ifade edici dil becerilerinin kazandırılması (2007)

ÖNEM VE ÖNERİLER

Otistik özellikler gösteren ve zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylerde karışık ilanı; kendini ifade etmede güçlükler ya da ama sorulan soruya uygun cevap verememe, ba lama uygun konu amama, isteklerini ifade edememe bu bireylerin toplumsal uyum, akranlarının tutumları üzerinde olumsuz ya antılar olu turması ile birlikte bu bireylerin eğitimde ilerlemelerinde bir takım becerilerin öğrenilmesine de engel teşkil ederek önemli kılmaktadır. Bu bireylerin sosyal ya antıları ve duygusal ya antılarında bu gibi sorunları ya amalarını ortadan kaldırmaya yardımcı olacak bir yöntem olarak sabit bekleme süreli ipucu yöntemi uygulamasına gidilebilir diyebiliriz. Ayrıca bu yöntem kullanılırken öğretmenin diğer amaçlardaki öğretilerine de devam etmeye olanak sağlaması açısından da oldukça avantajlıdır. Yine uygulama sürecinin az zaman alması ve kısa sürede sonuçlara götürmesi de bir bakıma önemli tarafıdır. Bahsedilen bireylerde uygulanabilmesi mümkündür. Bu nedenlerden dolayı bu özellikleri gösteren bireylerde yöntem birebir uygulandı mı veya bireysel özelliklere göre uyarlanarak uygulandı mı sonuç alınabilir özellikler taşıması açısından önerilmektedir.

16. Oturumdan itibaren Y'de bağımsız ilanı ulaşılan aile albümü resimleri etkinlik bölümünden çıkarıldı, yerine yeni aile foto rafları oluşturuldu, albüm genişletilerek yenisi tirildi. Oluşturulan yeni albümde Y'nin aile foto rafları genişletildi, her foto rafta iki birey ve iki olay yer aldı. Bu albümlerden yola çıkılarak Y ile ilanı ve ilanı eklerini ifade etme becerileri, eylemleri daha geniş ifade etme becerileri çalışılmaya başlandı. Bu çalışmaya halen devam ediliyor.

Bu şekilde bağımsız ilanı ulaşılan her amaç için bir üst düzey amaca geçilerek ifade etme becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır.

Aynı zamanda uygulama örne i geli tirilmeye ve eklemelere açık olması bakımından da alanda ba ka uygulama örnekleri çıkmasına ık tutar niteliktedir diyebiliriz.